

OP IT MÊD

[1342] *Joshua Bousquette, Complementizer Agreement in Modern Varieties of West Germanic. A Model of Reanalysis and Renewal. Doctoral dissertation University of Wisconsin-Madison (2013).*

It ferskynsel bynwurdbûging (“complementizer agreement”), lykas yn ... *datst komst*, hat sûnt in jier as tritich faker as ienris it omtinken lutsen. De jonge doktor Bousquette, dy’t yn 2010 yn *It Beaken* al ris in artikel skreaun hat oer it Frysk fan emigrearre Friezen, behellet yn syn ûndersyk ek de Fryske data, njonken dy út ‘e oare relevante Westgermaanske talen en dialekten. Boppedat hat er fjildûndersyk dien yn Beieren en ûnder ôfstammelingen fan Dútske ymmigranten yn Wisconsin. Nij is hjir dat de analyze in diagroane diminsje kriget, dy’t getten wurdt yn it mal fan ‘e linguistyske syklus, in idee dat oarspronklik by de Deenske taalkundige Jespersen wei komt. Bousquette hellet oars geregeldwei mei ynstimming de analyze fan De Haan oan, benammen syn ûnderskied tusken bûging en klitisearring.

(siebren dyk)

Han Nijdam, ‘Embodied honour and shame in medieval Frisia’. Yn: Bénédicte Sère & Jörg Wettlaufer (red.), Shame Between Punishment and Penance. La honte entre peine et pénitence. Firenze (2013), SISMEL Edizioni del Galluzzo, 65-88.

Han Nijdam, dy’t yn 2008 promovearre op *Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland*, wie yn 2010 ien fan de ynliders op in ynternasjonaal kollokwium yn Parys oer it tema ‘Skamte tusken straf en boetedwaning’. Yn syn hjir oan te kundigjen bydrage, dy’t yn de inkelde jierren letter ferskynde kongresbondel opnommen is, presintearret Nijdam de haadsaken fan syn dissertaasje, oanfolle mei inkelde nije ynsichten. Oan de hân fan de Magnussêge lit er moai sjen hoe’t de Friezen neffens har eigen foarstelling ta eare kommen wêze soenen. It begryp skamte, dat fansels sintraal stie op it kollokwium, kriget yn dizze publikaasje wat mear omtinken as yn Nijdam syn dissertaasje. Sa wurdt ûnder mear ek opjûn dat it Aldfryske wurd foar skamte *skome* is. Men soe dêr faaks oan tafoegje kinne dat *skome* yn it hiele Aldfryske tekstcorpus mar ienkear attestearre is.

(oebele vries)

Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden (2013-2014).

Yn dizze jefte fan 'e jierboeken fan 'e Leidske maatskippij mei har bekende blauwe omkafte steane twa "levensberichten" dy't foar de frisistyk fan belang binne. De earste (s. 41-46) is dat oer Tony Feitsma (1928-2009), skreaun troch Henk Meijering. It is in moai oersjoch fan libben en wurk wurden, mei rju omtinken foar har trêften – "bekwaam filoloog", "haar degelijke en principieel doordachte werk", "zij was – een zeldzaam type inmiddels – generalist", mar ek foar oare kanten fan de ferstoarne ("zij was niet altijd even gemakkelijk in de omgang").

Op 'e siden 195-207 is Teake Oppewal op 'e tekst oer Harmen Wind (1945-2010). Wind syn dicht- en romanwurk komme wiidweidich op it aljemint, ynklusyf de oardielen fan besprekkers. De ferstoarne wie ek aktyf as oersetter, bygelyks foar de *Spiegel van de Friese poëzie*, fan Josse de Haan syn *Piksjitten op Snyp* en de songteksten fan de twa cd's *Dylan yn it Frysk*, en hy skreau haadstikken oer poëzij yn *Zolang de wind van de wolken waait*.

(siebren dyk)

NOWELE 67 (2014), nr. 1 [Special issue: Unity and diversity in West Germanic, Part III].

It tydskrift NOWELE is fan de Odense University Press oergien nei John Benjamins Publishing Company. Der is dêrby begûn mei it publisearjen fan 'e lêzings fan in Deenske konferinsje oer it âldere Westgermaansk, ferspraat oer mar leafst trije nûmers. De earste twa smieten foar it Frysk net folle op, mar yn dit nûmer is dat oars.

Arjen Versloot makket yn "Methodological reflections on the emergence of Old Frisian" (s. 23-49) relativearjende opmerkings oer it besykjen om te kommen ta in rekonstruksje fan 'e histoaryske gong fan saken by taalûntjouwing. Dat bart hjir spesifyk oangeande it ûntstean fan in Anglo-Fryske tûke út it Germaansk, en dêrbinnen wer it spjalten fan Ingelsk en Frysk. Neffens him is it werklike plaatsje faak minder moai as dat it yn 'e skema's sketst wurdt. Sa wiene der ek yn 'e âldere talen al allegearre farianten dy't soms ek oer en wer de oan wjerskanten de Noardsee gewoan mei elkoar oerien kamen, en dy't yn dy sin dus gjin opspjalten betsjutten. Op it aljemint komme bygelyks it rûnjen fan /a/ foar nasalen en it weifallen fan einichste /n/. Letter foarkommende ferlykbere ûntjouwings (bygelyks rûning fan /a/ foar dintalen), mar ek taalkontaktsitewaasjes, kinne in rekonstruksje ek minder betrouber meitsje.

De Noar John Ole Askedal giet as iennichste yn 'e searje neamde artikels yn op 'e syngroane sitewaasje. Hy ferliket de fjouwer Westgermaanske talen Ingelsk, Frysk, Nederlânsk en Dútsk op in tal morfologyske en syntaktyske skaaimerken. Te neamen binne markearring fan namfallen, tiidwurdfolge, ekspletiven, ûnderskate eigenskippen fan passiven en tiidwurdmorfology. Yn 'e gearfetsjende oersjochparagraaf docht bliken dat it Frysk mei it Nederlânsk faak in middenposysje ynnimt, dat it ek wol ris de Ingelske wâl ophâldt (gjin mul-

wurdsprefiks *ge-*), mar dat it yn syn strange finale tiidwurdfolge by wize fan sprekken wer Dútsker as Dútsk is. Koartsein, sûnder dat it op himsels folle nijs jout in moai oersjochartikel.

(siebren dyk)

Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 72 (2014).

Yn dizze jefte fan ‘e Amsterdamer Beiträge in wichtige bydrage fan Arjen Versloot. Yn “The runic Frisian vowel system. The earliest history of Frisian and Proto-Insular North Frisian” (s. 35-62) beskriuwt er it fokaalsysteem fan ‘e Fryske runen. Hy nimt dêrby as útgongspunt dat de boarnen ek wier út ‘e Fryske lannen stamme moatte; runefynsten út Ingelân dy’t as Frysk beskôge wurde, lit er gewurde. Fierders nimt er de stavering serieuus: in ferskillend teken stiet neffens him yndied ek wier foar in ferskillend lûd. Ut de analyze fan it dochs wol tige smelle korpus komt dan likegoed in systeem nei foaren dat hiel goed yn te passen blykt as stadium tusken it protogermaansk en it lettere Aldfrysk sa’t wy dat út ‘e hânskriften kenne. Benammen nij is de útkomst dat de monoftongearing fan ‘e protogermaanske *ai* net yn ien klap bard is. Dêrmei kinne in stikmannich skaaimerken fan it eilânnoardfrysk, dat him yn dizze tiid fan it oare Frysk ôfspjalt hat, ferklearre wurde.

Fierders yn dizze jefte op s. 1-34 in ûndersyk fan Michiel de Vaan nei wjergaders yn it Nederlânsk fan in âldere stimleaze geminaat fan ‘e dintale frikatyf. We leare der út dat Nederlânsk *zwette* in lienwurd út it Fysk wêze moat en dat it wurd *smidte* nei alle gedachten gjin ôflieding mei it efterheaksel *-te* is.

(siebren dyk)

Katarzyna Buczek, ‘Lexical approach to cultural aspects of death in the Old Frisian writings’. Yn: Styles of Communication 6 (2014), 7-17.

Yn dit artikel ûndersiket de Poalske ‘PhD student’ Katarzyna Buczek it wurdfjild ‘*dea*’ yn de Aldfryske hânskriften R1, R2, B1 en B2. Nei in koarte skôging oer kulturele aspekten fan de *dea* wurdt in yndieling yn de folgjende kategoryen presintearre: *dea* as natuerlik ferskynsel, *dea* troch selsmoard, *dea* as gefolch fan oprûne ferwûningen en gewelddiedige *dea* (yn in gefjocht, troch moard, troch deaslach, as gefolch fan de útfiering fan de deastraf). It oanbelangjende fokabulêre wurdt kreas yn kaart brocht. Spitich is wol dat in sitaat út de ferneamde tredde need fan it twadde Lânryocht, dêr’t de tekst fan mist yn R1, yn it Leechdútsk jûn wurdt, sûnder dat dat de lêzer meidiel wurdt. Opfallend is fierders dat it hânwurdboek fan Hofmann en Popkema net brûkt is.

(oebele vries)

Han Nijdam, ‘Een toevallige vondst en een onvoltooide speurtocht. Over middeleeuwse[,] Friese handschriftfragmenten’. Yn: Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen 28 (2014), 34-43.

Bekend is dat út it midsieuske Fryslân net folle hânskriiflik materiaal oerlevere is. Dat komt ûnder mear troch it feit dat by de opheffing fan de kleasters yn Fryslân yn 1580 alle kleasterbiblioteken en ek fierwei it grutste part fan de kleasterargiven ferlern gien binne. Yn dit artikel, mei as oanlieding de tafallige fynst fan twa – oars net echt ynteressante – midsieuske hânskriiffragmenten yn in boekbân út de bibliotek fan de Fryske Akademy, bringt Han Nijdam in tal nijsgjirrige saken nei foaren. Sa dielt er mei dat neffens it (net-publisearre) ûndersyk fan Onno Hellinga silger it saneamde Tablinum fan Schotanus, dat ôfskriften befettet fan gâns ûnderwilens ferlern giene dokuminten, weromgean moat op stikken út it húsargyf fan it Sjaardaslot yn Frjentsjer. Nijdam wiist fierders op it grutte belang fan lânshistoarjeskriuwer Simon Abbes Gabbema as samler fan Aldfryske oarkonden en rjochtshânskriiften. Ek Sibrandus Siccama, dy't in no ferdwûn rjochthânskriif (troch Nijdam sels earder al útroppen ta Kodeks Siccama) ta syn foldwaan hân hat, wurdt neamd. Dan passearje inkelde Aldfryske fragmenten, dy't as *membra disiecta* bewarre bleaun binne, en it saneamde Ommelanner corpus, dêr't âld-heechlearaar Henk Meijering mei te set is, de revue. By einsluten dielt Nijdam dan noch mei dat, sa't wy sûnt koart witte, yn de âldste katalogus fan de Frjentsjerter Akademybibliotek (út 1601) sprake is fan 'Wetten fan de Friezen, op parkemint, yn it Frysk skreaun'. Ek al net bewarre bleaun! (oebele vries)

Ingo Laabs (bes.), Herrlich Jannsen, Häl än junk. Sü schriif än toocht en foomen. Kiel (2014), Abteilung für Frisistik/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke 95].

Ien fan 'e meast foaroansteande Noardfryske literators fan 'e 20ste ieu wie Herrlich Jannsen (1906-1963). Jannsen har talige eftergrûn is nijsgjirrich: hja woechs op yn it Deensk, mar kaam yn har bernejierrren yn Neukirchen ek yn kontakt mei it Wiedingharder Frysk. Nei har trouwen bedarre se yn 'e Bökingharde, en gong doe oer op it (Wester)-Mooring. Jannsen wie tige aktyf foar it toaniel, sette ek oer en skreau gedichten, dy't postúm bondele waarden. De hjir útjûne autobiografyske sketsen ferskynden meast yn kranten, dy't allinne noch op mykrofysjes beskikber binne. Besoarger Ingo Laabs hat se hjir oerbrocht yn 'e moderne stavering, en hat der boppedat in Dútske oersetting by levere. Dat hat meinoar in boek fan mar leafst 379 siden opsmitten, nammers ynklusyf in treflike ynlieding fan 11 siden. Dêryn wurdt in oersjoch jûn fan libben en wurk fan 'e skriuwster. Spesjaal omtinken is der foar tema's dy't yn har oar literêre wurk weromkomme, lykas byleauwe en dea.

It is oars miskien net sa bedoeld, mar dy Dútske oersetting is ek in geweldich helpmiddel foar taallearders!

(siebren dyk)

Harlinges mien taaltsje. Van pienehasses tot gatsjepanne. Samengesteld

door de werkgroep Se Suuden en Se Wuuden. Harlingen (2014), Vereniging "Oud Harlingen".

In alderaardichst boekje fan in goed hûndert siden oer it stedsfryske dialekt fan Harns. It wichtichst foar de takomst binne grif de 40 siden mei wat útholden wurdt typyske Harnzer wurden en útdrukkings (de measte binne nammers ek gewoan Frysk). Fan belang is ek in koart oersjoch fan ‘e haadlinen fan ‘e grammatika. Bop-pedat jout de útlis oer de, nammers frijwat fonetyske, stavering ek noch wat geheimen oer de útspraak bleat. It “draaike”, dêr’t wakker fan beard wurdt, is oars neat oars as de schwa fan sintralisearjende diftongen. De sjarme foar de gewoane Harnzers (en dy grif net allinnich!) sil mooglik benammen lizze yn de moppen en de nostalgyske ferhaaltsjes oer de âlde tiid. Goed dat der mei dit kreas fersoarge boekje wer in stikje fan it Harlingers fêstlein is, want der wurdt ek klage dat de bern it hast al net mear prate

(siebren dyk)

Provincie Fryslân: Streektalenatlas 2014. Streektalen in beeld. www.fryslan.nl/streektalenatlas

De provinsje Fryslân hat yn 2014 in navenant wiidweidige enkête holden nei de streektalen. It resultaat is te finen op it ynternet. Under dy ôffrege dialekten binne de perifear-Fryske: Skiermûntseagersk, Hylpersk en de beide Fryske dialekten op Skylge.

Fan alle talen binne de Fryske eilândialekten der kwa gebrûk it beroerdste oan ta. It Skiermûntseagers stiet ûnderoan, it wurdt mar troch in 12% fan ‘e ynweners sa geregeldwei wol ris brûkt, en mar in 8% hat “vaak” ynfolle. Opteld is dat dus in 20% dat it wol ris ta de mûle út rûgelet. Op Skylge stiet it der net folle better foar.

Nee, dan dat oare eilân, It Amelân. Byinoar opteld komt it ûndersyk der op út dat mear as 80% fan ‘e eilanners it Amelanner dialekt praat. Soks strykt oars mei de sifers dy’t Mathilde Jansen in jiermennich lyn yn har dissertaasje joech. Nûmer twa op ‘e ranglist, en dat jout dochs wol wat moed, is it Hylpers, mei goed 60% fan ‘e ynweners dat it noch op syn minst geregeldwei brûkt. It Bilts sit mar justjes leger. It Stedsfrysk skoart 50%, mei it Stavers as positive útsjitter, en it Liwadders as leechste. De stêd sil te lijen ha fan tefolle ymport. Wêr’t men jin mooglik ek soargen om meitsje moat, binne it Pompsters (40%) en it Stellingwerfs (37%).

Der is ek noch in hiel nust oare fragen, hyltyd foar elk dialekt gelyk. Dat giet dan bygelyks oer taalbehearsking (prate, ferstean, lêze, skriuwe). Net-sprekkers ha passyf de measte muoite mei it Skiermûntseagersk. Dat se it navenant in bytsje hearre, sil dêr in rol by spylje, mar taalstrukturele faktoaren lizze by it Skiermûntseagersk ek yn ‘e reden. Fierders binne der ek fragen oer de taal dy’t tsjin bern praat wurdt, oer it belang dat oan ‘e taal takend wurdt, en it ferlet fan stipe, bygelyks learmetoaden as Edufrysk of wurdboe-

ken. It docht bliken dat de lytse Fryske dialekten ek troch de net-sprekkers dochts wol wurdearre wurde. By it Pompsters en it Stellingwerfsk hâldt de wurdearring oan 'e oare kant net oer.

Foar dit ûndersyk is in grut tal frageformulieren útset. Noch gjin tredde kaam lykwols werom, en dat makket dat men net hielendal in eksakt byld krijt, benammen ek omdat bygelyks de taalbehearsking net objektyf metten is. Likegoed is it moai dat de provinsje dit ûndersyk dien hat, en it soe hielendal moai wêze at it oer in jier as tweintich noch ris wer dien wurde soe. Mooglik kin it ek in rol ha yn beskate stimulearringsmaatregels. En as sokke lytse talen dan dochts foar de dea opskreaun binne, faaks dat dit rapport der de eagen foar iepenet dat libbene talen har better ûndersykje litte as deade. Want lit ús earlik wêze, wat witte wy no eins fan bygelyks it Meslânzers of it Pompsters?

(siebren dyk)

Jörg Peters, Judith Hanssen & Carlos Gussenhoven, 'The phonetic realization of focus in West Frisian, Low Saxon, High German, and three varieties of Dutch'. Yn: Journal of Phonetics 46 (2014), 185-209.

Stúdzjes dêr't it Frysk fonetysk yn besjoen wurdt, binne der net folle, mar hjir ha we wer ien. It giet om in ferliking yn de útspraak fan konstituïnten yn fokusposysje. Ien foarbyld dat ôffrege is, is *Woe de plysje master Verdonck beleanje? Master Verdonck? Nee, hy woe master MALBEREN beleanje*. De ferliking is neffens dialekt, en giet yn rûge halen by de Noardseekust lâns: Súd-Bevelân, Rotterdam, Amsterdam, en Weener, krekt oer de grins by Nijeskâns, de lêste mei in Leech- en in Heechdútske fariant. En dêr midden tusken yn leit dan it Fryske Grou.

De Grousters blike oan kop te rinnen wat de lingte fan 'e fokalen oangiet. Mar fierders lykje se wakker lykop te gean mei de Amsterdammers en Rotterdammers. Benammen de lju út Weener rinne der navenant noch al wat út, wat troch de auteurs smiten wurdt op in oare standerttaal dy't op 'e eftergrûn meispylje soe.

(siebren dyk)

Hindrik Brouwer (bes.), Peter Michael Clemens, Apostelgeschichte, Briefe und Offenbarung auf Sylterfriesisch. Kiel (2015), Fach Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität. [= Estrikken/Ålstråke 97].

Yn it lytse Noardfryske taalgebiet binne yn 'e rin fan 'e jierren soms opmerklike prestaasjes levere. Ien dêrfan is sûnder mis Peter Michael Clemens syn oersetting fan it Nije Testamint yn it Sölring, it dialekt fan it eilân Sylt. Neidat Hindrik Brouwer yn 2008 yn Estrik 83 al de fjouwer evangeeljes yn it ljocht jûn hie (sjoch *Us Wurk* 58 (2009), s. 68), komt er no mei it twadde diel: de hanlings fan 'e apostels, de brieven en de iepenbiering fan Jehannes. Clemens moat

mei syn oersetwurk klear kaam wêze ien wike foar syn ferstjerren op 10 augustus 1870. Dizze útjefte befettet 277 siden. Twa dêrfan beslâne in koarte ynliding. Wat der no noch leit fan Clemens syn oersetwurk binne de psalms. Men soe Brouwer graach tawinskje wolle dat er de krêft en de tiid fynt om dy ek noch te besoargjen.
(siebren dyk)

Alastair Walker, North Frisian. The North Frisian language in education in Germany [third edition]. Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning (2015).

Foar wa't flot op 'e hichte brocht wurde wol fan de innen en oanen fan it ûnderwiis yn it Noardfrysk, is dit boekje trewes. Alastair Walker hat it mei dizze tredde edysje wer hielendal by de tiid brocht. Der komt dúdlik yn út dat it op 't heden yn Noard-Fryslân net allegearre joechhei is op ûnderwiismêd.
(siebren dyk)

Robert Langhanke (útj.), Sprache, Literatur, Raum. Festgabe für Willy Diercks. Bielefeld (2015), Verlag für Regionalgeschichte.

Yn dizze feestbondel foar Willy Diercks, perfester foar it Platdútsk yn Flensburg, is in ûnderôfdieling wijd oan it Frysk. Thomas Steensen (s. 241-249) besprekt it plak fan it Platdútsk yn Noard-Fryslân. Dat wie oan 'e ein fan 'e Midsieuwen grut, mar it waard oan 'e ein fan 'e 17de ieu yn tsjerke, rjocht en ûnderwiis ferfongen troch it Heechdútsk. Likegoed hold it Platdútsk in wichtige rolle yn 'e gewoane omgong. Mannich Noardfries warde him ek yn bygelyks de Platdútske literatuer. Dat bringt Steensen op 'e fraach wa't him eins Noardfries neame mei. Neffens him is dat net bûn oan it behearskjen fan 'e Noardfryske taal, mar is elts dy't him in Noardfries fielt, in Noardfries.

Jarich Hoekstra freget op de siden 251-263 it omtinken foar it ynfoegjen fan in elemint dat er analysearret as in ynfiks. Hy jout data út it Noard-Frysk en it âlde Eastfrysk fan Harlingerlân, mar ek gâns út it Platdútsk fan Sleeswyk-Holstein en yn it noarden fan 'e dielsteat Leechsaksen. It ynfiks komt benammen foar by wurden dy't mei de universele kwantor *al* begjinne, al is it ek belein by de negative universele wjergader. De formele skaaimerken binne dat it ynfiks mei deselde konsonant begjint as de syllabe dy't der op folget, in soartemint fan reduplikaasje dus. De fokaal fan it ynfiks is meast /i/. De funksje is fersterkjend, dat nammers meastal by ynfigearing yn Germaanske talen it gefal is (ferlykje Frysk *poermâl* > *poer-stront-mâl*, of *rein-stien-ferlegen*). In pear fan Hoekstra syn foarbylden binne Mooring *alewââgne* 'oeral' > *alewidewââgne*; Platdútsk *allerwärts* 'oeral' > *allerwiederwärts*; Mooring *åltumååle* 'alles' > *åltumidelstemååle*. Sa't út dizze foarbylden al ôf te nimmen is, kin it ynfiks allegearre fariaasje en tafoegings sjen litte. No't de auteur

dit patroan op it spoar kommen is, doar er it ek wol oan en beflap it Aldwesterlauwerske *allerwitweikes* ‘oan alle kanten’ der ek ûnder, ek al binne der sa fier yn it westen fierder gjin oare data fan it mal fûn.

De Noardfryske toanielliteratuer is it ûnderwerp fan Wendy Vanselow har bydrage (s. 265-279). It giet dêrby om komeedzjestikken; trageedzjes binne der yn it Noardfrysk net. Dat wurdt troch har taskreaun oan ‘e taalsitewaasje. Typysk foar in komeedzje is dat konflikten oerwûn wurde, en sa wurdt mei it publyk in mienskipsgoed kreëarre, dat besterke wurdt troch it opfallend frekwinte ynfoegjen fan lieten yn de stikken. Vanselow giet oan ‘e hân fan teo-retyske literatuer de komeedzjeskaaimerken fan ‘e Noardfryske stikken nei. Dy blike har wol aardich oan ‘e foarskriften” te hâlden, al geane guon der soms wol op in eigensinnige wize mei om.

As “vierter im Bunde” beprakkeseart Alastair Walker op s. 281-296 wat ferstannich wêze soe as it giet om it oplieden en begelieden fan learkrêften yn in minderheidstaal, en dan benammen deselden yn Sleeswyk-Holstein. Hy komt út op wat er sels in model neamt. Dat hat fjouwer assen: begelieding, eigen ûndersyk, dielnimmen oan it ynternasjonale debat en ek oan ‘e regionale en nasjonale ûnderwiispolitike diskusje. Dat lêste is net sûnder belang, as men hjir ek lêst dat troch fúzje fan skoallen minder bern yn Noard-Fryslân Fryske les krije.

(siebren dyk)